

سیر تاریخی ادبیات کودک و نوجوان

رقیه سلطان بیگی چورسی^۱، فاطمه حاجی قاسملو^۲

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تاکستان ، soltanbeygi124@gmail.com

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی ، ghasemlof@yahoo.com

چکیده

ادبیات کودک نقش بنیادین و سازنده ای در تکوین بخشی از میراث و هویت فرهنگی و ادبی هر جامعه دارد. ادبیات کودک و نوجوان هنگامی پدید آمد که بزرگسالان متوجه شدند کودکان و نوجوانان به سبب گنجایش های شناختی و ویژگی های رشدی خود آمادگی پذیرش متن های سنگین را ندارند و به متن هایی نیاز دارند که پاسخگوی رشد آنها باشد. در راستای این پژوهش، از روش کتابخانه ای، توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شده است. سیر تاریخی ادبیات کودکان در سه بخش (پیش از اسلام، پس از اسلام و معاصر) بدین شکل که دیدگاه ادیبان آن دوره به کودک و فرهنگ و سپس معرفی آثار آن دوره، بررسی و ارزیابی شده است.

واژه های کلیدی

کودک، ادبیات، ایران، فرهنگ

مقدمه

برای شناخت کودک و نوجوان، به عنوان مفهومی اعتباری می بایستی، حدود سنی خاصی در نظر گرفته شود، شایان ذکر است که در حوزه های گوناگون مانند روان شناسی، ادبیات، آموزش و پرورش، فقه و حقوق (قانون مدنی، قانون کار) اختلاف نظر هست و مرزبندی های گوناگونی برای آن صورت گرفته است.

در حوزه ادبیات کودک و نوجوان ایران، از اوایل دهه شصت، درباره سالهای دوره کودکی و نوجوانی، جدولی تنظیم شده است: گروه سنی الف... سالهای پیش از دبستان و سال اول دبستان؛ گروه سنی ب... سالهای دوم و سوم دبستان؛ گروه سنی ج... سالهای چهارم و پنجم دبستان؛ گروه سنی د... دوره راهنمایی؛ گروه سنی ه... سالهای دبیرستان.

در رابطه با تاریخ و ادبیات کودکان کارهای متفاوتی صورت گرفته است، از جمله آقای محمدی و خانم قایینی در کتابی چند جلدی به بررسی و ارزیابی تاریخ ادبیات کودکان پرداخته اند. [۱] همچنین دکتر شعاری نژاد در دو اثر گرانسنگ خود با عناوین ادبیات کودکان و اصول ادبیات کودکان نقش کودک در ادبیات فارسی را به زیبا ترین شکل ممکن به تصویر کشیده اند. [۲] در مقاله ای با عنوان، سیر ادبیات کودکان و نوجوانان در ایران نیز بعد از بررسی سیر تحول ادبیات کودکان و نوجوانان، مراحل متنوع ادبیات کودکان در ایران بررسی و واکاوی شده است [۳].

در این جستار سیر ادبیات به لحاظ تاریخی مورد تحلیل قرار گرفته است بدین شکل که ادبیات کودکان در دوران معینی که تقسیم بندی شده است (پیش از اسلام، پس از اسلام و معاصر) چه شکل داشته و به چه مولفه هایی پرداخته است. ادیبان هر دوره برای کودکان چه توصیه هایی داشته اند و سرانجام ادبیات کودک در دوره معاصر به کجا ختم شده است.

ادبیات کودکان

در فرهنگ روانشناسی، ادبیات کودکان به مجموعه کتابها یا نوشته هایی گفته می شود که توسط نویسندگان کارشناس و متخصص برای مطالعه آزاد کودکان تهیه می شوند و در تمام آنها ذوق و سطح رشد و نضج کودکان رعایت می گردد. [۴] ادبیات کودک و بارزترین جلوه های آن شعر و قصه، در هر دوره ای با شکل و ساخت و شیوه ای ویژه چهره نموده است و گاه در درون ادبیات بزرگ سالانه جلوه کرده است اما همه ی ملت ها و جامعه ها و حتی نظام های قبیله ای و کوچک و ساده هیچ گاه تهی از آن نبوده اند و این گواه آن است که ادبیات کودک فطری و ذاتی و هم خانه و همسایه ی همیشه ی حیات انسان بوده است .

آموختن از لحظه ی تولد و بر اساس مطالعات و تجربه ها، حتی پیش از تولد آغاز می شود. شنیده ها و صداها از بارزترین و ابتدایی ترین آموخته هایی هستند که ذهن و روان کودک را وسعت و گسترش می بخشند. تردیدی نیست که ادبیات در انگیزش و افزایش رغبت مؤثر است .

تقریباً در تمام ملت ها و سرزمین ها ، کودکان از همان دوران نخستین زندگی با قصه ها ، سروده های گوش نواز، لالایی ها و زمزمه های مادر آشنا می شوند. این گفته ها و سروده ها به دلیل تکرار ، واژگان را به ذهن و ضمیر و سرانجام به زبان کودک می سپارند. اگر واژگان با وزن و موسیقی مناسب همراه باشند یا همچون ترجیع هایی در متن داستان و شعر باز گفته شوند ، تأثیر ژرف در دوام ، تمیق و سرعت آموزش واژگان و به تعبیر رساتر زبان آموزی دارند. [۵]

علل و فواید لزوم توجه به ادبیات کودکان

توجه به کودک و نوجوان و نیازهایش، در هر دوره ای از لوازم کار بشری است . چرا که: